

Harlingen, Rode Dorp. Broedplaatsen Gierzwaluw.

Compensatie van 19 broedplaatsen naar 95 neststenen en/of nestkasten.

3^e en laatste verslag, 1-3-2012

Door renovatie van de daken van 103 huizen in de wijk Rode Dorp te Harlingen zullen vanaf september 2012 t/m augustus 2014 minimaal 19 ontdekte invliegopeningen / broedplaatsen van de gierzwaluw verloren gaan. Beoogd wordt om de compensatie door middel van minimaal 95 kunstmatige broedplaatsen uit te voeren *. In principe komen daar globaal drie methoden voor in aanmerking: in muren ingemetselde neststenen, nestkasten en dakpanhuifjes (kapjes boven gat in dakpan). We verkennen in dit verhaal de mogelijkheden en geven aan op welke locaties de 95 broedplaatsen gerealiseerd kunnen worden. Ook worden de details van de praktische uitvoering behandeld. Sommigen zullen deze details ervaren als overdreven gemillimeter, maar bij de gierzwaluw staat of valt het succes van broedplaatscompensatie met de juiste uitvoering.

*aangenomen is dat P. Feddestraat 15 ook tot het project gerekend zal worden. Indien niet, dan gaat het om 102 woningen en 90 nieuwe nestplaatsen.

A. Drie typen vervangende, kunstmatige nestgelegenheid

Er zijn in het algemeen drie typen kunstnesten die in aanmerking komen als broedgelegenheid voor gierzwaluwen.

1. **Dakpanhuifjes.** Kapjes boven gaten in dakpannen geven toegang tot broedruimte onder de pannen op het dakbeschot. Deze methode zou het meest direct aansluiten op het huidige type natuurlijke broedplaatsen (ingang langs de hoekkepervorsten). Echter, het dak wordt geïsoleerd waardoor de broedruimtes tijdens de nestelperiode (mei t/m augustus) veel te heet kunnen worden. Eieren en jongen kunnen afsterven/dood gaan. Dakpanhuifjes zijn alleen verantwoord op ongeïsoleerde daken met steile helling (meer dan 50 graden) op het noorden en noordoosten en komen hier dus niet in aanmerking.

2. **Neststenen.** Neststenen zijn zeer duurzaam en worden in de spouwmuur ingemetseld. Ook mogelijk in bestaande muren als er een uitsparing kan worden uitgevreesd / gehakt. In de wijk zijn hiervoor mogelijkheden in een viertal te renoveren schoorstenen.

3. **Nestkasten.** Nestkasten kunnen op vele locaties worden gehangen, in deze wijk tegen de zijkant van dakkappellen, en als ter plaatse gebouwde "flat" van meerdere eenheden tegen twee gevels.

Algemene kenmerken / vereisten voor nestkasten en neststenen voor de Gierzwaluw:

- Voor het goed kunnen in- en uitvliegen (de vogels vliegen de ingang van onderen aan en bij het uitvliegen laten ze zich een paar meter vallen en winnen pas dan aan hoogte) is een vrije hoogte onder de nestingang van minstens 3 meter van belang. Er mogen geen obstakels zoals bomen, vlaggenmasten, schuurtjes of uitbouwkeukens onder de ingangen staan.

- De gevels van nestgelegenheden moeten i.v.m. warmte in de broedplekken gericht zijn tussen NNW en ONO.

- Voor de kans dat de vogels de nieuwe broedplekken weten te vinden is het belangrijk dat nieuwe nestgelegenheid dicht in de nabijheid van de verloren gegane natuurlijke broedplaatsen komt. Bij groter afstand kan de kans op benutting sterk vergroot worden door lokgeluiden van soortgenoten af te spelen.

1 Zwaluwenwerkgroep Woudsend, Dwerssteech8, 8551 B Woudsend

<http://members.ziggo.nl/jaaplängenbach/Gierzwaluwwoudsend.html>

0514 - 592 536 , jaaplängenbach@ziggo.nl

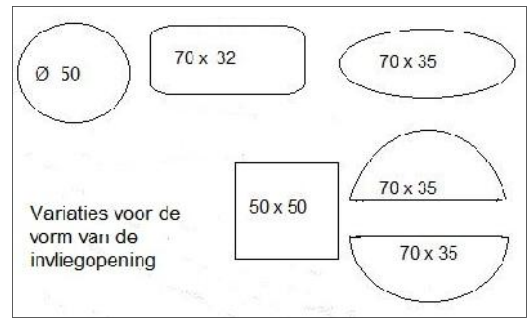
- Indien meerdere invliegopeningen dicht bij elkaar zitten (nestkastflats en groepen neststenen) is het voor de herkenbaarheid van de eigen ingang van elk paartje belangrijk dat de vorm van de openingen varieert (rond, rechthoekig etc.) en dat de plaats van de openingen onregelmatig verloopt t.o.v. elkaar.

- Belangrijk is ook dat de onderkant van de invliegopening 1-2 cm, en beslist niet meer dan 2 cm boven de bodem van de neststeen of nestkast ligt (binnenwerks). Als dit meer zou kunnen de vogels (met hele korte krabbelpootjes) er niet meer uitkomen.

- Gierzwaluwen moeten (erg schaars) nestmateriaal uit de lucht opvissen. Alle nestkasten en neststenen dus voorzien van een handvol kort geknipt stro, gras, veertjes e.d., dat scheelt ze enorm in de benodigde tijd voor de nestbouw.

- Bij elk complex kasten / stenen een paar voorzien van een wit poepstreepje onder de invliegopening. Dan worden ze eerder herkend als nestplaats.

- Het is belangrijk dat bij een groot project als dit er verschillende typen nieuwe nestgelegenheid worden voorzien. De gierzwaluw zal daardoor uiteindelijk minder gefocust zijn op en dus minder afhankelijk zal zijn van een type nestplaats, waar hij aan gewend was.

B. Locaties voor nestkasten en neststenen

Hieronder volgt een inventarisatie van mogelijke locaties voor neststenen en nestkasten welke allen gelegen zijn binnen het gebied van de te renoveren woningen van woonwijk het Rode Dorp.

1. Neststenen

a. Ingemetseld in vier schoorstenen.

De meeste kans op snelle benutting van kunstnesten bestaat in de directe omgeving van de natuurlijke broedplaatsen. Als eerste komen vier schoorstenen op de koppen van bouwblokken C1, C2 en C3 in aanmerking. (Petrus Feddestraat 5, 7, 17 en 29).

De schoorstenen meten 43 bij 65 cm. Ze hebben twee doorgaande pijpen die niet meer als schoorsteen in gebruik zijn. Bij de renovatie van het metselwerk kunnen neststenen worden ingebouwd door stenen uit te frezen / hakken. In principe komen drie zijden van de schoorsteen in aanmerking (niet de zijde gericht naar de nok i.v.m. de aanvliegroute) maar ze moeten wel tussen noord en oost gericht zijn. Er zijn dus nooit meer dan twee zijden benutbaar.

De schoorstenen bevinden zich aan de kopgevels op de woonadressen Petrus Feddestraat 5, 7, 17 en 29. Op de nrs. 5, 7 en 29 bevinden zich natuurlijke broedplaatsen vlakbij de schoorsteen langs de hoekkepers. Op elke schoorsteen kunnen maximaal 8 neststenen geplaatst worden, tussen het bovenste en middelste anker. De opening kan zowel aan de brede als aan de smalle zijde komen.

Schoorsteen op P. Feddestraat 7

Aanbevolen steentype: de Vivara Swiftbox voor verborgen inbouw: 31 x 17 x 17 (bxhxd), nr. 90059.

Deze steen van houtbeton kan ook "ondersteboven" gelegd worden (het nestkuiltje zit zowel in de bodem als in het dak). Daardoor is het mogelijk de opening aan de

2 Zwaluwenwerkgroep Woudsend, Dwerssteech8, 8551 B Wo
<http://members.ziggo.nl/jaaplängenbach/GierzwaluwWoudsend.html>

0514 - 592 536 , jaaplängenbach@ziggo.nl

linker- of de rechterkant te positioneren. Dat is van belang voor makkelijker herkenning door de vogels van hun eigen ingang.

Aandachtspunten bij de plaatsing:

- Stenen in de **brede zijden** van de schoorsteen afwisselend "op de kop" plaatsen zodat linkse en rechtse ingangen ontstaan.

- Bij invliegopeningen in de **smalle zijde** van de schoorsteen moet een opening in de zijkant van de kast gemaakt worden: daartoe wordt de neststeen aangepast door een opening 70 mm \varnothing in de zijkant van de neststeen te boren. Tegen deze zijde van de

Gat in neststeen

neststeen zullen later de bakstenen van de schoorsteen worden geplaatst met daarin een invliegopening van 50 X 50 mm (of een andere vorm). Doordat het gat in de neststeen groter is dan de eigenlijke invliegopening in de bakstenen, is het voor de metselaar gemakkelijker om beide gaten met elkaar te laten corresponderen. In de bodem (en in het

Positie gat in metselwerk

plafond) van elke neststeen is aan een van de zijkanten een nestkuiltje uitgespaard. Dat wordt de plek waar de gierzwaluwen het nest gaan maken; dat nestje moet zo ver mogelijk van de ingang af liggen. Dus het geboorde gat moet in die zijkant komen waar niet het nestkuiltje is. De grote vierkante opening in de voorzijde van de neststeen wordt afgesloten met een plaatje triplex.

Plaatsingspatroon:

nr. 5 en 29: De schoorsteen staat aan de NO-gerichte kopgevel en de stenen kunnen zowel aan de smalle NNW-zijde als aan de brede ONO-zijde geplaatst worden.

Plaatsingspatroon kan op beide adressen gelijk zijn: 4 stuks met opening in de smalle zijde op NNW, om en om met 4 stuks in de brede ONO-zijde. Aan de brede zijde 2 linkse en 2 rechtse openingen maken door 2 stenen "op de kop" te leggen. Mogelijke patronen l,r,l,r of l,l,r,r of l,r,r,l, r,l,l,r, dat maakt niet uit. Indien niet al te lastig zou ook de vorm van de opening in het metselwerk nog gevarieerd kunnen worden met twee versies: een ronde met diameter 50 mm of een rechthoekige van 32 x 70 mm.

Nr. 7 en 17: Hier staat de schoorsteen aan de ZW-gerichte kopgevel. Bij beide schoorstenen kunnen alleen 8 stenen boven elkaar in de smalle NNW-zijde van de schoorsteen geplaatst worden. Hier een onregelmatig patroon van ronde en rechthoekige openingen in het metselwerk maken. (opening links en rechts kan niet gevarieerd)

Overige aandachtspunten bij de schoorsteenstenen

a. Op nr. 17 staan 2 **hoge bomen** tot boven de nok reikend op 4 meter aan ZW-zijde langs de straat en een antenne tot nokhoogte op 2 meter op Zuid, zie foto. Dit verklaart waarschijnlijk dat aan dit blokeinde nu niet gebroed wordt. De ingangen komen aan de smalle zijde waar de vogels niet door deze bomen gehinderd worden. Om de kans te vergroten dat de stenen gevonden worden is het aan te bevelen (eventueel nadat het 1^e jaar niet direct succes blijkt) dat hier een lokgeluideninstallatie bij wordt geplaatst. Verder moet bedacht worden dat bomen ooit weer verwijderd zullen worden. Dan ontstaan nog weer betere invliegmogelijkheden en benuttingskans.

Schoorsteen op P. Feddestraat 17

b. Het is noodzakelijk dat er wat **ventilatie** is in het rookkanaal, zodat bij warm weer de temperatuur in de neststenen niet te hoog oploopt en in de winter het er niet te vochtig wordt. Ook moet voorkomen worden dat er **kauwtjes** in gaan broeden. Aan de bovenkant dus afsluiten met een "Kauwenkap met wat openingen" en aan de onderkant een paar stootvoegen open houden, zodat een kleine luchtstroming kan ontstaan.

Totaal aantal neststenen in vier schoorstenen: 32

3 Zwaluwenwerkgroep Woudsend, Dwerssteech8, 8551 B Woudsend

<http://members.ziggo.nl/jaaplängenbach/Gierzwaluwwoudsend.html>

0514 - 592 536 , jaaplängenbach@ziggo.nl

2. Nestkasten

Nestkasten kunnen op vele plaatsen worden opgehangen. We beschrijven hier toepassingsmogelijkheden aan de dakkapellen en op twee (nagenoeg blinde) kopgevels.

a. Zijkanten van dakkapellen.

Een groot aantal woningen heeft dakkapellen. Aan de zijkant is plaats voor een nestkast. In verband met de wat geknikte aanvliegroute kan niet meer dan 1 kast per zijkant geplaatst worden.

Als alleen adressen worden gekozen waar natuurlijke broedplaatsen in de directe nabijheid voorkomen (maximaal 1 woonadres verwijderd), dan komen de volgende locaties in aanmerking.

Feddestraat 5, voor en achter, C1, totaal 2

Feddestraat 13, voor en achter, C2, totaal 2

Feddestraat 29, voor en achter, C3, totaal 2

Feddestraat 39, achter en 41, voor, D3, totaal 2

Feddestraat 8, achter, E en 10, voor, F, totaal 2

Feddestraat 20, voor en achter en 22, voor, F, totaal 3

Feddestraat 24, voor, F1, totaal 1

Backerstraat 1, voor en 3, achter, B2, totaal 2

Backerstraat 9, voor en 11, achter, D1, totaal 2

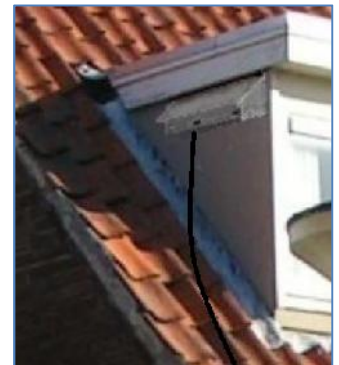
Miedemastraat 13, achter, totaal 1

Riedstraat 2, voor en achter, G2, totaal 2 (tevens locatie voor grote gevelkast met 20-30 kasten)

Bauerstraat 19, voor en achter, G1, totaal 2 (tevens locatie voor grote gevelkast met 20-30 kasten)

Omdat bij het in- en uitvliegen een beetje een knik in de route ligt, is het van belang dat de invliegopening in de kast aan de rechterkant van de kast wordt gemaakt (als de dakkapel aan de rechterkant zit zoals op de foto, dus zo ver mogelijk van het dak verwijderd). Ook de kast zelf zoveel mogelijk naar de voorkant van de kapel plaatsen, dus ook zo ver mogelijk van het dak verwijderd. Als er een regenpijp zit hier wel wat afstand van houden. Op de foto staan 2 kasten ingetekend maar alleen de rechter zou geplaatst moeten worden. Voor alle dakkapellocaties wordt nestkastmodel "Voordorp" aanbevolen. Deze heeft een schuin dak zodat hier geen kauwen of duiven op kunnen gaan nestelen. Of dat er roofvogels op landen om jongen uit het nestgat te pikken.

NB 1: Indien locaties wat verder van bestaande broedplaatsen ook benut zouden worden, zijn er nog extra 12 plekken beschikbaar (allemaal aan Miedemastraat en Backerstraat).

N.B.- 2: Tegen de voorkanten van de dakkapellen (tegen panelen naast ramen, onder dakgoten) en tegen de panelen naast ramen op de kopse kanten van bouwblokken, kunnen geen kasten gehangen worden. Afhankelijk van temperatuur en windrichting staan de ramen op uiteenlopende wijzen open (ze gaan naar buiten toe open). De vogels kunnen daar niet aan wennen en er is dan groot risico op aanvaringen tegen de ruiten. (denkt u aan de doldrieste giervluchten langs nestingen)

Subtotaal nestkasten op dakkapellen: 23

4 Zwaluwenwerkgroep Woudsend, Dwerssteech8, 8551 B Woudsend

<http://members.ziggo.nl/jaaplängenbach/GierzwaluwWoudsend.html>

0514 - 592 536, jaaplängenbach@ziggo.nl

b. Bestaande kopgevels Baurstraat 19 (NW) en Riedstraat 2 (N)

Op twee kopgevels is ruimte voor een flinke nestkastflat boven een klein raampje. Ter plaatse te monteren op een regelwerk tegen de muur zodat daarachter ventilatie van warmte en vocht kan plaatsvinden. Een dakoverstek tegen afscherming van zonnewarmte ontbreekt en zou aangebracht moeten worden..

In verband met de herkenbaarheid van de eigen ingang moet de vorm van de invliegopening variëren (rond, rechthoekig, ovaal, half rond etc.). Als het raampje naar buiten open gaat moet daar rondom ca. 75 cm vrij gehouden worden.

Er is dan ruimte voor 12-13 rijen kasten met een totaal aantal van maximaal 40 kasten (Zie maten op de tekening van Marjos Mourmans).

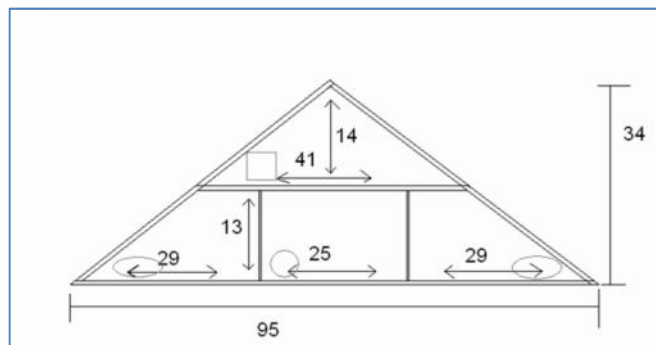
Voor de herkenbaarheid van de eigen kast is het belangrijk

dat dat er een onregelmatig plaatsingspatroon wordt gemaakt door openingen links of rechts van de kast te plaatsen en ook een aantal kasten dicht te laten.

In het midden: gevel Riedstraat 2

Dichtbij de gevels zijn natuurlijke broedplaatsen dus er is kans op snelle bezetting. Mocht deze het 1^e jaar uitblijven dan is het plaatsen van een lokgeluidenset aan te bevelen.

Op de foto links een praktijkvoorbeeld op Verdijkstraat 199 in Bunschoten.

Subtotaal nestkasten Riedstraat 2 en Nicolaas Bauerstraat 19: 20 + 20 = 40 (minimaal)

C. Totaal te plaatsen kunstnesten

Op de drie typen locaties kunnen dus minimaal onderstaande aantallen kunstnesten geplaatst worden. In de praktijk zal het aantal van de twee "flats" (aanzienlijk) hoger kunnen zijn.

Nestkasten, dakkapellen	23
Nestkastflat Riedstraat 2	20 (min.)
Nestkastflat Bauerstraat 19	20 (min.)
Neststenen in 4 schoorstenen	32
TOTAAL KUNSTNESTEN	95

D. Leveranciers, uitvoerders, apparatuur

Neststenen

Aanbevolen neststeen: de onzichtbaar in te metselen steen van Vivara nr. 90059
http://www.vivara.nl/product/id=75/inbouwsteen_gierzwaluw_verborgen.html .

Nestkasten

Voor de dakkapellen wordt model Voordorp aanbevolen (zie foto rechts).

In Red Red Cedar o.a. leverbaar door:

- Sociale Werkplaats De Klamp in Surhuisterveen: info@deklamp.nl , 0512 – 365693 (Jaap Veenstra), www.deklamp.nl .
- Houtwerkplaats Ipse De Bruggen in Zwammerdam , houtbewerking@ipsedebruggen.nl en www.ipsedebruggen.nl , 0172-642 352 (Aad Hagen).

Lokgeluideninstallatie

Bezetting van kunstnesten kan zeer versneld worden door het afspelen van geluiden van soortgenoten. Nadat zich een bezetting voordoet kan de set naar een volgende nog onbezette locatie worden verplaatst zodat maar een set nodig is.

Kant en klare geluidensets met timer en afstandsbediening is leverbaar door o.a. Frankenabouw nestgelegenheidsadviseur. Langebaan 9 , 8731 DZ Wommels, 0515-331559, 06-27475762, claas@frankenabouw.nl .

De set werkt op accu, batterij of netaansluiting, heeft 2 speakers, afstandsbediening en het afspelen is met een timer programmeerbaar. Er kunnen (mp3-formaat) zeer veel soorten geluid op gezet worden via een usb-aansluiting. Kosten ca. 160 Euro incl. BTW.

CD's met lokgeluiden zijn te bestellen bij GBN (Vereniging Gierzwaluwbescherming Nederland).

Of van de GBN-site down te loaden: http://www.gierzwaluwbescherming.nl/onderzoek_geluid_geluiden.html .

Zwaluwenwerkgroep Woudsend, Jaap Langenbach
1 maart 2012

Met dank aan Marjos Mourmans van Zwaluwen Adviesbureau te Roosendaal voor haar suggesties en commentaar.